

Ludność getta

Kategorie: Zjawiska

Według przyjętych szacunków w Łodzi do wybuchu wojny mieszkało ponad 270 tys. osób pochodzenia żydowskiego. Na skutek akcji wysiedleńczej oraz działań eksterminacyjnych władz niemieckich do stycznia 1940 r. ubyło ok. 23,2 tys. Żydów. Do zamknięcia granic getta z początkiem maja 1940 r. ubytek ten się pogłębił.

Administracja żydowska prowadziła szczegółowe zestawienia statystyczne na rozkaz władz niemieckich oraz na własne potrzeby. Odpowiadał za to Wydział Statystyczny, funkcjonujący w ramach Wydziałów Ewidencji Ludności. Zestawienia te, zwłaszcza oparte na danych meldunkowych, mogą być obarczone błędami, szczególnie w pierwszym okresie funkcjonowania getta, gdy nie wszyscy zostali zameldowani bądź z różnych powodów dokonano tego podwójnie. W zestawieniu opatrzonym datą 1 maja 1940 r., tj. powstałym w momencie zamknięcia getta i wydania zakazu jego opuszczania bez zezwolenia, jako stan ludności podano 163 777. Uwzględniono w nim również poprzednie miejsce zamieszkania, wiadomo więc, że 38% zamieszkiwało przed wojną Bałuty, a 58% inne dzielnice. Pozostali pochodzili z okolicznych miast.

Kolejne zestawienie, z 12 lipca 1940 r., zawiera liczbę o przeszło 7 tys. mniejszą. Różnicę należy tłumaczyć częstymi w tym okresie wyjazdami z getta do Warszawy i mniejszych miast Generalnego Gubernatorstwa oraz niedokładnych danych w panującym chaosie mieszkaniowym. Na rozkaz władz okupacyjnych spis uwzględniał również informacje o wieku, płci i zawodzie. Na ogólną liczbę 156 402 mieszkańców 71 227 stanowili mężczyźni, 85 175 kobiety. Przebywało tu 17 014 dzieci do lat 14. Najliczniejszą zadeklarowaną grupą zawodową byli krawcy w liczbie 14 984, odpowiednio 6302 mężczyzn i 8682 kobiety. Drugą znaczącą grupą byli robotnicy niewykwalifikowani – 11 327 (6535 i 4792), dalej kupcy 9565 (7887 i 1678), urzędnicy 8022 (5548 i 2544), 2460 szewcy (2456 i 4), nauczyciele 1270 (727 i 543) oraz stolarze 1125. Pozostałe grupy zawodowe nie przekraczały tysiąca osób, a najliczniejsze to piekarze (987), furmani (799), czapnicy (790) malarze (639), agenci handlowi (611), personel medyczny (464), ślusarze (544),

elektromechanicy (329) i kilkanaście mniejszych grup zawodowych: 92 lekarzy, 74 inżynierów, 10 prawników oraz 115 fabrykantów. Oprócz dzieci i młodzieży uczącej się (28 344) oraz 178 studentów i 99 absolwentów szkół średnich lub wyższych, którzy nie podjęli jeszcze pracy, grupą stanowiącą znaczny procent społeczeństwa były gospodynie domowe (32 957, z czego połowa w wieku powyżej 46. roku życia) oraz panny na utrzymaniu rodziny (5975).

Ludność getta, stan na 1 maja 1940 r. (dane szacunkowe)

Poprzednie miejsce zamieszkania	Liczba osób	%
Bałuty	62 376	38
Inne dzielnice Łodzi	94 927	58
Inne miasta	6471	4
Razem	163 777	100

Źródło: APŁ, 278/863, k. 47.

Od zamknięcia getta przewagę liczebną miały w nim kobiety. Według przywoływanego wcześniej zestawienia z lipca 1940 r. w getcie mieszkało 71 227 mężczyzn i 85 175 kobiet. W przedziale 20–45 lat, czyli w okresie, kiedy zakłada się rodziny i wychowuje dzieci, na 28 381 mężczyzn przypadało 37 149 kobiet.

Przewaga liczebna kobiet rosła, co zostało dostrzeżone i skomentowane przez statystyków z getta, a wnioski zawarto w Kronice (vide): „Zwraca uwagę stały wzrost liczby kobiet w stosunku do liczby mężczyzn. Wpływa na to prawie dwukrotnie większa śmiertelność u mężczyzn niż u kobiet oraz wyjazdy na roboty. Podajemy cyfry za ostatnie 4 miesiące [1941].

Data 1 kwietnia 1 maja 1 czerwca 1 lipca

Mężczyzn 100% 100% 100% 100%

Kobiet 120,5% 122,7% 124,5% 125,2%

Uwaga. W czerwcu nie było wyjazdów na roboty”¹.

Dane z grudnia 1941 r. potwierdzają zwiększającą się dysproporcję: zameldowanych było 70 522 mężczyzn i 93 101 kobiet. W grupie tej znalazło się również 20 tys. deportowanych do getta w październiku i listopadzie Żydów z Rzeszy i Protektoratu oraz Włocławka (vide),

wśród których było 9129 mężczyzn i aż 13 906 kobiet. W ciągu całego 1941 r. ponad dwukrotnie więcej mężczyzn ubyło z getta, wskutek śmierci (6822), legalnego wyjazdu do GG lub Kraju Warty (100) bądź wysłania do pracy poza getto (4737). Razem daje to liczbę 11 659 mężczyzn. Kobiet zmarło 4510, wyjechało 174 i do robót zostało skierowanych 442, w sumie ubyło więc 5126. W zestawieniu śmiertelności według płci i wieku w 1941 r. widoczna jest wyższa śmiertelność mężczyzn w każdym przedziale wiekowym. Szczególnie drastycznie widać to w odniesieniu do urodzonych w latach 1920–1925 – zmarło spośród nich aż 483 mężczyzn, odeszły zaś 194 kobiety. Wyjaśnienia takiego stanu rzeczy można szukać w tym, że duża grupa młodych uciekła wraz z wybuchem wojny, a wielu tych, którzy pozostali i zamieszkali w getcie, było już chorych, najczęściej na gruźlicę. Drugi czynnik stanowiła wyższa odporność i wytrzymałość fizyczna kobiet. W 1942 r. nastąpiły dwie fale deportacji do ośrodka zagłady w Chełmnie nad Nerem. Pierwsza faza wywozek, od stycznia do maja 1942 r., objęła 34 123 kobiety i 20 867 mężczyzn. Stan ludności w połowie roku wynosił 104 470 osób, w tym 45 294 mężczyzn i 59 176 kobiet. W czasie szpery (vide) we wrześniu 1942 r. oficjalnie wysiedlono 6016 osób płci męskiej i 9669 żeńskiej (razem 15 685), ale rzeczywista liczba wysiedlonych sięgała 20 tys. Przewaga kobiet kierowanych do deportacji, czyli skazywanych na śmierć, wynikała z konieczności oczyszczenia getta z elementów nieproduktywnych, nieprzydatnych gospodarce niemieckiej, a wśród niepracujących, zwłaszcza fizycznie, więcej było kobiet. Podczas szpery natomiast wiele kobiet dobrowolnie zgłosiło się do wyjazdu razem ze swoimi dziećmi. Zgodnie z danymi z 1 października 1942 r. stan ludności getta wynosił 89 446 osób, w tym 39 072 mężczyzn i 50 374 kobiety. Przewaga liczebna kobiet w stosunku do mężczyzn pozostała i zachowała się do końca funkcjonowania getta.

Dane o stanie ludności były szczegółowo podawane w Kronice. W numerach z 1942 r. zamieszczano „Ewidencję ludności” (lub „Ruch Ludności”) z wyszczególnieniem urodzeń, zgonów, wyjazdów i przyjazdów z innych miejscowości, powrotów z robót oraz wysiedleń. Od 1943 r. zestawienia miesięczne zastąpiono codziennymi danymi w rubrykach: zgony, narodziny, wysiedlenia, wsiedlenia.

Ewa Wiatr, Adam Sitarek

Przypisy

1. Kronika, t. 1, s. 249, zapis z 22.07.1941.

Źródła

APŁ, 278/184, k. 2; ibid., 734, k. 1, ibid., 883, k. 43.

Kronika, t. 1, s. 249, 22.07.1941.

Tagi

kobiety obozy pracy zdrowotność życie rodzinne

Data aktualizacji: 16-03-2026

Data dodania: 13-08-2025